

Source: Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości
Theoretical Journal of Accounting

Location: Poland

Author(s): Teresa Martyniuk , Olga Martyniuk-Kwiatkowska

Title: Możliwości oceny kondycji finansowej małych przedsiębiorstw na podstawie prowadzonych ksiąg podatkowych
Assessment of the financial position of a small company on the basis of its tax records

Issue: 31/2006

Citation style: Teresa Martyniuk , Olga Martyniuk-Kwiatkowska. "Możliwości oceny kondycji finansowej małych przedsiębiorstw na podstawie prowadzonych ksiąg podatkowych". Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości 31:22-35.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=208463>

Możliwości oceny kondycji finansowej małych przedsiębiorstw na podstawie prowadzonych ksiąg podatkowych

Teresa Martyniuk *
Olga Martyniuk-Kwiatkowska **

Wprowadzenie

W ciągu ostatnich kilkunastu lat zarówno kraje wysoko rozwinięte, jak i rozwijające się, posiadające odmienną strukturę polityczną, społeczną i kulturową, poświęcają dużo uwagi małym przedsiębiorstwom, ponieważ to one właśnie decydują o sile gospodarki. Zgodnie z raportem Komisji Europejskiej, na koniec 2003 r. w Europejskim Regionie Ekonomicznym i Szwajcarii było zarejestrowanych 19,3 mln przedsiębiorstw zatrudniających łącznie 140 mln osób, przy czym: 99% stanowiły małe przedsiębiorstwa¹. Podobna sytuacja jest w Polsce – przedsiębiorstwa te kreują około 50% PKB, a liczba zatrudnionych w tych podmiotach w stosunku do ogółu zatrudnienia wzrosła z 37% w roku 1994 do 46% w roku 2002². Pełnią one obecnie funkcję amortyzatora negatywnych trendów na rynku pracy i tworzą przede wszystkim miejsca pracy dla ludzi młodych i słabo wykształconych.

Jednym z kluczowych obecnie problemów jest przyspieszenie rozwoju tych przedsiębiorstw, który wydaje się zależeć w dużej mierze od ich kondycji finansowej. Zarządzanie małymi przedsiębiorstwami wymaga równie gruntownej wiedzy i umiejętności, jak kierowanie dużą firmą. Właściciel małego przedsię-

* Dr hab. Teresa Martyniuk, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, Wydział Zarządzania.

** Mgr Olga Martyniuk-Kwiatkowska, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania.

¹ *Highlights from 2003, Observatory of European SMEs Nr 8/2003*, European Commission, Luxembourg 2003, s. 9.

² Dane statystyczne Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, www.parp.gov.pl z dnia 03.10.2005 r.

biorstwa zarządza nim i podejmuje decyzje często jednoosobowo³. Z badań przeprowadzonych we wrześniu 2000 r. przez Fundację Edukacji i Badań Bankowych wynika, że przedsiębiorcy małych przedsiębiorstw, oceniając sytuację finansową swoich przedsiębiorstw, przyznali jej zaledwie średnią ocenę 3,18 w skali od 1 do 5⁴.

Z kolei badania przeprowadzone przez Business Center Club potwierdziły, że około 200 000 przedsiębiorstw z sektora MSP upada z powodu ich niewypłacalności⁵. Wynika to m.in. z faktu, że zarządzającym brak jest odpowiedniej informacji i narzędzi wspomagających wykrywanie niepokojących sygnałów; instrumentów pomagających ocenić bieżącą kondycję finansową; technik ułatwiających planowanie zapotrzebowania na kapitał obrotowy oraz prostych procedur diagnozowania słabych stron swoich przedsiębiorstw. Większość polskich małych przedsiębiorstw prowadzi bowiem uproszczoną ewidencję podatkową, ograniczającą się do spełniania jedynie wymogów podatkowych. Nie jest ona w stanie wygenerować w sposób prosty informacji o sytuacji majątkowej, finansowej i rentowności prowadzonej działalności gospodarczej, potrzebnych w operacyjnym i strategicznym zarządzaniu przedsiębiorstwem.

Celem artykułu jest wskazanie, jakie są możliwości oceny kondycji finansowej małego podmiotu gospodarczego na podstawie prowadzonej przez niego ewidencji podatkowej.

³ Właściciele decydują o formie i treści wszystkich podstawowych funkcji przedsiębiorstwa. Na własne ryzyko wykonują wszystkie rozstrzygające funkcje kierownicze i zarządzające. Ryzyko utraty kapitału oraz związane z tym zagrożenie własnej niezależności są najsilniejszym bodźcem motywacyjnym. Potwierdzeniem tego faktu jest liczba godzin pracy i duży wysiłek wkładany w założenie i rozwój przedsiębiorstwa. Jak wynika z badań, polski przedsiębiorca lat dziewięćdziesiątych pracował średnio 61 godzin tygodniowo – zob. J. Bieda, G. Gruszczyńska-Malec, *Specyfika funkcjonowania małych firm w warunkach przechodzenia do gospodarki rynkowej*, [w:] *Zarządzanie małą firmą*, pod red. H. Bienioka, AE Katowice 1996, s. 36.

⁴ P. Wrabec, *Miękkie wsparcie*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 6 grudnia 2000 r.

⁵ *Ryzyko można sprzedać*, „Rzeczpospolita – Dobra firma”, 8 maja 2001 r. Dla 58% małych podmiotów rynkowy staż nie przekracza 5 lat. A.L. Platonoff, S. Sysko-Romańczyk, *Wielkość przedsiębiorstwa a specyfika zarządzania*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa”, 10/2004, s. 7.

1. Obowiązki ewidencyjne małych przedsiębiorstw

Małe jednostki gospodarcze⁶ nie tworzą jednorodnej grupy. Cechuje je duże zróżnicowanie, pod względem rodzaju i skali prowadzonej działalności. Odpowiednio do rozmiarów działalności przepisy różnicują obowiązki ewidencyjne małych przedsiębiorstw, zwalniając najmniejsze z prowadzenia ksiąg rachunkowych⁷. W stosunku do małych przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe przepisy pozwalają na stosowanie uproszczeń ewidencyjnych i sprawozdawczych⁸.

Zwolnienie z prowadzenia ksiąg rachunkowych nie oznacza, że małe przedsiębiorstwa nie mają żadnych obowiązków ewidencyjnych. Prowadzą one ewidencję podatkową wynikającą z przepisów podatkowych⁹, ewidencję związaną z zatrudnianiem pracowników wynikającą z przepisów dotyczących ubezpieczeń społecznych¹⁰ oraz są zobowiązane do sporządzania sprawozdań na potrzeby GUS.

Rodzaj prowadzonej przez te przedsiębiorstwa ewidencji zależy od:

⁶ W literaturze ekonomicznej istnieją liczne definicje małego przedsiębiorstwa. W polskim prawodawstwie funkcjonuje również kilka pojęć związanych z małymi jednostkami gospodarczymi (Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. O swobodzie działalności gospodarczej, definicje dla przydziału środków pomocowych UE). Na potrzeby tego artykułu małe przedsiębiorstwo (zgodnie z Ustawą o swobodzie działalności gospodarczej) definiuje się jako przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz
- osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 milionów EURO, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów EURO.

⁷ Art. 2 Ustawy o rachunkowości określa, że osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie, jeśli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły równowartości w walucie polskiej 800 tys. EURO nie są zobligowane do prowadzenia ksiąg rachunkowych.

⁸ Art. 50.2 Ustawy o rachunkowości.

⁹ Rozporządzenie Ministra Finansów dnia 17.12.2002 r. w sprawie prowadzenia kart przychodów, Rozporządzenie Ministra Finansów dnia 26.08.2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów, Ustawa z dnia 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie prowadzenia ewidencji przychodów oraz wykazu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług.

¹⁰ Ustawa z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika.

- rodzaju prowadzonej działalności,
- formy opodatkowania podatkiem dochodowym, oraz
- wielkości osiągniętego przychodu.

Zgodnie z obowiązującym prawem¹¹, przedsiębiorstwa te prowadzą ewidencję dla potrzeb zryczałtowanego podatku dochodowego w formie karty podatkowej lub ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, oraz rozliczając się na zasadach ogólnych – w postaci podatkowej księgi przychodów i rozchodów.

Obowiązki ewidencyjne małych przedsiębiorstw nieprowadzących ksiąg rachunkowych ilustruje tabela 1.

Tabela 1. Ewidencje prowadzone przez małe przedsiębiorstwa nieprowadzące ksiąg rachunkowych

Zasady ogólne	Ryczałt	Karta podatkowa
Księga przychodów i rozchodów	Ewidencja przychodów ¹²	
Ewidencja środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych	Wykaz środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych	Książka kontroli
Ewidencja wyposażenia	Ewidencja wyposażenia	Imienne karty przychodów pracowników
Imienne karty przychodów pracowników	Imienne karty przychodów pracowników	
Książka kontroli ¹³	Książka kontroli (nie dotyczy wynajmujących)	
Ewidencja kupna i sprzedaży wartości dewizowych (tylko kantory)		
Ewidencja pożyczek i zastawionych rzeczy (tylko lombardy)		
Ewidencja sprzedaży (tylko klienci biur rachunkowych oraz podatnicy chcący księgować sprzedaż po zakończeniu miesiąca)		

Źródło: opracowanie własne na podstawie T. Martyniuk, *Formy ewidencji podatkowej małych podmiotów gospodarczych*, ODDK, Gdańsk 2004, s. 23.

¹¹ Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawa o zryczałtowanym podatku dochodowym.

¹² Nie dotyczy wynajmujących przy umowach najmu zawartych na piśmie.

¹³ **Książka kontroli** zawiera wpisy dokonywane przez organ kontroli. Przedsiębiorca jest obowiązany dokonywać w książce kontroli wpisu informującego o wykonaniu zaleceń pokontrolnych bądź wpisu o ich uchyleniu przez organ kontroli lub jego organ nadrzędny, albo sąd administracyjny. Ustawa z dnia 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, art. 81.

Dla celów podatku od towarów i usług mali przedsiębiorcy są obowiązani prowadzić odrębną ewidencję (prezentuje ją syntetycznie tabela 2), również wtedy, gdy korzystają ze zwolnienia podmiotowego¹⁴.

Tabela 2. Obowiązki ewidencyjne dla podatku od towarów i usług

Podmiot zobowiązany
Rodzaj ewidencji
Podatnicy podatku od towarów i usług
Ewidencja zakupu i sprzedaży VAT
Ewidencja otrzymywanych towarów (do przerobu uszlachetniającego)
Ewidencja towarów oddanych do przerobu (w UE – poza terytorium kraju)
Podatnicy podatku od towarów i usług zwolnieni na podstawie art. 113 ust. 1 i 9 ustawy o podatku od towarów i usług
Ewidencja wartości sprzedaży
Podatnicy korzystający ze zwolnienia podmiotowego dla wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów: - rolnicy ryczałtowi dla prowadzonej przez nich działalności rolniczej; - podatnicy, którzy wykonują jedynie czynności inne niż opodatkowane podatkiem i którym nie przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu towarów i usług; - podatnicy zwolnieni od podatku na podstawie art. 113 ust. 1 i 9 ustawy; - osoby prawne, które nie są podatnikami VAT.
Ewidencja wartości nabywanych towarów wewnątrzwspólnotowo przez te podmioty.
Pośrednicy turystyczni
Ewidencja usług zakupionych dla bezpośredniej korzyści turysty

Źródło: opracowanie własne¹⁵.

¹⁴ Warto podkreślić, że przewidziane w rozporządzeniach w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów oraz w sprawie prowadzenia ewidencji przychodów możliwości prowadzenia jednej ewidencji dla celów podatku VAT i podatku dochodowego zostało częściowo wyłączone ze względu na brak dostosowania przepisów tych rozporządzeń do faktu wejścia w życie nowej ustawy o podatku od towarów i usług z dniem 1 maja 2004 r.

¹⁵ W określonych sytuacjach podmioty dokonujące sprzedaży na rzecz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz na rzecz rolników indywidualnych nieprowadzących działań specjalnych produkcji rolnej, są obowiązani ewidencjonować obroty przy zastosowaniu kas rejestrujących.

Na podstawie prowadzonej ewidencji podatkowej małe przedsiębiorstwa są zobligowane do sporządzania okresowo bądź rocznie odpowiednich deklaracji (sprawozdań). Tabela 3 prezentuje okresowe sprawozdania składane przez małe przedsiębiorstwa. Ponadto w przedsiębiorstwach tych na zamówienie określonych instytucji może być sporządzana sprawozdawczość okresowa.

Tabela 3. Okresowe sprawozdania składane przez małe przedsiębiorstwa

Adresat sprawozdania	Opis
Urząd Skarbowy	PIT-5 lub PIT-5L – deklaracja na zaliczkę miesięczną na podatek dochodowy (podatek według skali lub podatek liniowy)
	PIT-4 – deklaracja na zaliczkę miesięczną na podatek dochodowy od dokonanych wypłat (podatek od wynagrodzeń)
	PIT-8A – informacja o pobranym zryczałtowanym podatku dochodowym
	VAT-7 lub VAT-7K – deklaracja dla podatku od towarów i usług
ZUS	DRA lub DRA+RCA+RSA – deklaracje rozliczeniowe (za osobę prowadzącą działalność i pracowników)
Izba Celna	INTRASTAT Przywóz i INTRASTAT Wywóz – dla dokonujących wewnątrzwspólnotowego obrotu towarami
Urząd Celny	AKC-2 lub AKC-3 – deklaracja dla podatku akcyzowego
Marszałek województwa	Wykazy związane z korzystaniem ze środowiska (pobór wody, zużycie paliwa w samochodach firmowych, odprowadzenie ścieków, odpadów) – do końca miesiąca za poprzedni kwartał

Źródło: opracowanie własne.

W zakresie podatków i ubezpieczeń społecznych w małych przedsiębiorstwach występują roczne obowiązki sprawozdawcze, które przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Roczne sprawozdania składane przez małe przedsiębiorstwa

Adresat sprawozdania	Opis
Urząd Skarbowy	<u>PIT-16</u> – informacja o odliczonych od karty podatkowej składkach na ubezpieczenie zdrowotne
	<u>PIT-28</u> – roczne zeznanie o wysokości osiągniętego przychodu
	<u>PIT-36</u> lub <u>PIT-36L</u> – roczne zeznanie o wysokości uzyskanego dochodu
	<u>PIT-38</u> – zeznanie o niektórych dochodach kapitałowych
	<u>IFT-1</u> – informacja o wysokości przychodu od nierezydentów
	<u>PIT-40</u> – roczne rozliczenie podatku dochodowego od wynagrodzeń pracownika
	<u>PIT-11/8B</u> – informacja o pobranych zaliczkach na podatek dochodowy od wynagrodzeń
	<u>PIT-8S</u> – informacja o pobranych zaliczkach od stypendiów
	<u>PIT-8C</u> – informacja o tzw. innych przychodach i o dochodach z niektórych źródeł kapitałowych

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorstw w zakresie danych statystycznych określają przepisy zawarte w wydawanych corocznie zarządzeniach prezesa GUS. Z tego powodu zakres obowiązków sprawozdawczych danej jednostki w poszczególnych latach może ulec zmianom. Sprawozdania sporządzane zgodnie z przepisami GUS¹⁶ dotyczą głównie wyniku finansowego, środków trwałych, inwestycji, zatrudnienia i produkcji¹⁷.

¹⁶ Urzędy statystyczne wysyłają do losowo wybranych jednostek listy zawierające deklaracje wraz z objaśnieniami. Otrzymujący taką korespondencję są zobowiązani do wypełnienia i złożenia deklaracji w stosownym terminie, zgodnie z art. 30 ust. 3 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, Dz.U. z 1995 r. Nr 88, poz. 439, z późn. zm.

¹⁷ Obowiązki sprawozdawcze małych firm: Finanse – Sprawozdanie F-01/p; Zatrudnienie – Sprawozdanie Z-01; Produkcja – Sprawozdanie P-01; Informacja o działalności gospodarczej – Meldunek działalności gospodarczej.

2. Informacje uzyskiwane przez małe przedsiębiorstwa z prowadzonych ewidencji

Oceniając informacje, jakie dostarcza ewidencja podatkowa w małych przedsiębiorstwach, należy stwierdzić, że analiza wskaźnikowa tej grupy przedsiębiorstw jest znacznie ograniczona, a czasem wręcz niemożliwa (przedsiębiorstwa prowadzące ewidencję w formie karty podatkowej).

Dane zawarte w tabeli 5 pokazują, jakie informacje do oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstwa można uzyskać w przypadku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów oraz ryczału od przychodów ewidencjonowanych.

Tabela 5. Zestawienie informacji dostarczanych przez ewidencję podatkową małych przedsiębiorstw

	Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych	Księga przychodów i rozchodów
<i>Zatrudnienie</i>	Liczba zatrudnionych, okres zatrudnienia	Liczba zatrudnionych, okres zatrudnienia
<i>Przychody</i>	Wartość przychodów	Przychody z podziałem na przychody ze sprzedaży i pozostałe przychody
<i>Koszty</i>	Brak informacji	Informacja o kosztach z podziałem na koszty zakupu (kol.11), koszty reprezentacji i reklamy objęte limitem (kol.12), wynagrodzenia w gotówce i w naturze (kol.13), pozostałe koszty (kol.14)
<i>Zapasy</i>	Stan zapasów na dzień 31.12.	Stan zapasów na dzień 31.12., Informacja o zakupach towarów handlowych i materiałów (kol.10)
<i>Należności i zobowiązania</i>	Brak informacji	Brak informacji
<i>Środki pieniężne</i>	Brak informacji	Brak informacji
<i>Kapitały własne</i>	Brak informacji	Brak informacji
<i>Środki trwałe i wartości niematerialne i prawne</i>	Wartość brutto środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, stawka amortyzacji, wartość posiadanego wyposażenia	Wartość brutto i netto środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych Kwota amortyzacji Wartość posiadanego wyposażenia
<i>Wynik finansowy</i>	Brak informacji	Na dzień 31.12 ustala się dochód (stratę podatkową), który można porównać z zyskiem (stratą) ¹⁸

Źródło: opracowanie własne.

¹⁸ W ciągu roku nie należy dochodu ani straty podatkowej utożsamiać z wynikiem finansowym, ponieważ mogą one być sztucznie zaniżone lub zawyżone. Wynika to z faktu, że zakupy towarów, materiałów, surowców w przypadku podatkowej księgi przychodów i rozchodów w całości obciążają koszty w miesiącu zakupu.

Dodatkowe informacje można uzyskać z ewidencji prowadzonej na potrzeby podatku od towarów i usług¹⁹. Dane dotyczące ewidencji sprzedaży umożliwiają ustalenie struktury przychodów ze sprzedaży z podziałem na sprzedaż krajową, wewnątrzwspólnotową²⁰ i eksportową, natomiast ewidencja zakupów dla potrzeb tego podatku dostarcza informacji o zakupach krajowych, wewnątrzwspólnotowych, imporcie usług i zakupach środków trwałych.

Mimo, że zakres informacji zawartych w ewidencji podatkowej w jednym z przeprowadzonych badań wśród właścicieli małych przedsiębiorstw jest niewielki²¹, 81% respondentów oceniło księgę przychodów i rozchodów jako bardzo dobre źródło informacji o sytuacji finansowej swojego przedsiębiorstwa. Może to wynikać z faktu, że właściciele bezpośrednio uczestnicząc w działalności przedsiębiorstwa znają bieżąco swoje przychody, wpływy i wydatki, stan konta bankowego i sami decydują o ponoszonych kosztach. Może to również świadczyć o braku wiedzy u zarządzających małymi przedsiębiorstwami, jakich informacji może dostarczyć dobrze prowadzona ewidencja gospodarcza²². Potwierdzeniem tego, że właściciele małych firm, mimo wysokiej oceny przydatności ewidencji podatkowej jako źródła informacji o sytuacji przedsiębiorstwa, potrzebują dodatkowych informacji jest fakt, że w 81% spośród ankietowanych przedsiębiorstw prowadzących księgę przychodów i rozchodów stosuje się dodatkowe ewidencje, a 63% badanych podmiotów sporządza wewnętrzne sprawozdania i raporty²³.

3. Ocena kondycji finansowej małych przedsiębiorstw na podstawie prowadzonej ewidencji

Zastosowanie powszechnie używanych wskaźników oceny kondycji finansowej w małych przedsiębiorstwach jest znacznie ograniczone. Opiera się ono jedynie na informacjach pochodzących z obowiązkowych ewidencji podatkowych i bieżąco można ustalić tylko:

¹⁹ Dotyczy to jedynie przedsiębiorstw, które są podatnikami VAT.

²⁰ Dotyczy sprzedaży do krajów Unii Europejskiej.

²¹ Badanie w formie wywiadu bezpośredniego zostało przeprowadzone w styczniu 2005 r. w grupie 100 małych przedsiębiorstwach zatrudniających od 10 do 49 osób na terenie województwa pomorskiego, z czego 27% prowadziło księgę przychodów i rozchodów.

²² Badania dotyczące wiedzy zarządzających małymi przedsiębiorstwami z zakresu finansów, zarządzania przeprowadził F. Bławat – zob. szerzej: F. Bławat, *Właściciel-menedżer małego i średniego przedsiębiorstwa w świetle paradygmatu kompetencji*, [w:] *Zarządzanie w przedsiębiorstwach i jednostkach samorządu terytorialnego*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 1/2003, Sopot 2003, s. 33.

²³ Por. K. Zadrozny, A. Wrzosek, *Rachunkowość małego przedsiębiorstwa*, „Rachunkowość”, 2/2006, s. 5.

- dynamikę przychodów,
 - wydajność zatrudnienia,
 - produktywność środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych.
- Dodatkowo, w przypadku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów, można oceniać dynamikę i strukturę kosztów z podziałem na koszty zakupu, koszty reprezentacji i reklamy w ramach limitu, wynagrodzenia w gotówce i w naturze oraz inne koszty. Ponadto w podmiotach gospodarczych prowadzących księgę przychodów i rozchodów można do analizy zapasów użyć comiesięcznych porównań zakupów i sprzedaży i na tej podstawie ocenić dynamikę zmian wartości zapasów.

Większe możliwości przeprowadzenia analizy finansowej małego przedsiębiorstwa pojawiają się na koniec roku obrotowego. W podmiotach gospodarczych prowadzących podatkową księgę przychodów i rozchodów, stosując w miejsce wyniku finansowego podatkowy wynik firmy (na poziomie brutto)²⁴, można ustalić dodatkowo wskaźniki rentowności: przychodów, zatrudnienia, środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych oraz zapasów. Poza tym można obliczyć jeden ze wskaźników sprawności działania – wskaźnik obrotowości zapasów. Ustalenie wskaźników zadłużenia w małych przedsiębiorstwach prowadzących ewidencje podatkowe jest niemożliwe zarówno w ciągu, jak i na koniec roku obrotowego, ponieważ Kodeks Spółek Handlowych nie określa wysokości kapitału podstawowego w tych podmiotach gospodarczych. Brak też jest jakichkolwiek zaleceń co do pozostałych kapitałów. Określenie wartości majątku ogółem, nawet na koniec roku, jest także niemożliwe, gdyż przedsiębiorstwa te nie mają obowiązku ewidencjonowania obrotów gotówkowych, ani prowadzenia rozrachunków. Z tego powodu zastosowania nie mają żadne wskaźniki wykorzystujące majątek obrotowy (wskaźniki płynności, wskaźniki sprawności działania dotyczące należności i zobowiązań).

W tabeli 6 przedstawiono możliwe do ustalenia w małym przedsiębiorstwie grupy wskaźników analizy finansowej w ciągu roku obrotowego i na jego zakończenie.

²⁴ W przypadku spółek cywilnych czy spółek jawnych należałoby w celu ustalenia wskaźników analizy finansowej stosować wynik podatkowy spółki, a nie poszczególnych wspólników.

Tabela 6. Wskaźniki oceny kondycji finansowej małego przedsiębiorstwa

Grupa wskaźników	Możliwość ustalania na bieżąco	Możliwość ustalania na dzień 31.12.
<i>Płynność</i>	Brak możliwości	Brak możliwości
<i>Zadłużenie</i>	Brak możliwości	Brak możliwości
<i>Rentowność</i> ²⁵	Brak możliwości	– zatrudnienia, – środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, – przychodów, – zapasów
<i>Sprawność działania</i>	– zatrudnienia, – środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, – pośrednio ustalenie tendencji zapasów	– zatrudnienia, – środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, – zapasów – należności – zobowiązań

Źródło: opracowanie własne.

Porównując prowadzone przez małe podmioty gospodarcze ewidencje: karta podatkowa, ryczałt ewidencjonowany, księga przychodów i rozchodów, należy stwierdzić, że największe możliwości oceny kondycji finansowej występują przy księdze przychodów i rozchodów, chociaż i tak jest ona bardzo ograniczona. Jeśli małe przedsiębiorstwo nie prowadzi żadnych dodatkowych ewidencji oprócz wymaganych prawem podatkowym, to ustalenie płynności, zadłużenia, cyklu rotacji należności i zobowiązań jest niemożliwe. W uproszczony sposób można określić rentowność, ale jedynie na koniec roku obrotowego.

Należy jednak zauważyć, że wiele małych podmiotów gospodarczych prowadzi oprócz wymaganych ewidencji podatkowych dodatkowe ewidencje, które dotyczą najczęściej zapasów (36% badanych), należności i zobowiązań (35% badanych) oraz kosztów (29% badanych). W takim przypadku analizę małego przedsiębiorstwa można rozszerzyć o analizę dynamiki i struktury w zakresie zapasów, należności i zobowiązań oraz kosztów. Dodatkowo prowadzone ewidencje pozwalają również na ustalenie wskaźników z grupy sprawności działania – tych, które informują o cyklu rotacji należności i zobowiązań.

²⁵ Przy założeniu, że za wynik finansowy uważamy wynik podatkowy na poziomie wyniku brutto.

Podsumowanie

Dla każdego przedsiębiorcy, bez względu na jego wielkość, ważna jest wiedza o tym, co przysparza środków pieniężnych, co powoduje ich utratę, co wzmacnia, a co osłabia kondycję finansową przedsiębiorstwa. Informacje te nie mogą być spóźnione. Wiedza i umiejętności w tym zakresie przesądzają o powodzeniu prowadzonej działalności gospodarczej. Praktyka dowodzi, że stosunkowo nietrudno utworzyć jest nowe przedsiębiorstwo, ale dla utrzymania się i osiągnięcia sukcesu jest wymagane efektywne zarządzanie finansami oraz odpowiednio szybka i trafna ocena sytuacji finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa. Oceny tej dokonuje się na podstawie informacji płynących z prowadzonej przez przedsiębiorstwo ewidencji.

Duża grupa polskich małych przedsiębiorstw prowadzi ewidencję wymaganą przepisami prawa podatkowego, co w znacznej mierze ogranicza możliwość oceny jego sytuacji finansowo-majątkowej. Aby umożliwić właścicielom małych podmiotów gospodarczych właściwą ocenę sytuacji ekonomicznej ich przedsiębiorstw, należałoby rozszerzyć obowiązkowe ewidencje dotyczące przynajmniej informacji o wartości zapasów, wartości należności z podziałem na przeterminowane i nieprzeterminowane, stanie zadłużenia (zobowiązania wobec dostawców, kredyty bankowe, inne zobowiązania), a także stanie środków pieniężnych.

Jak wykazały badania, już wielu małych przedsiębiorców zauważyło przydatność tak rozszerzonej ewidencji do analizy kondycji finansowej przedsiębiorstwa i podejmowania decyzji gospodarczych, a dla tych, którzy nie są świadomi możliwości informacyjno-kontrolnych ewidencji podatkowej, mogą okazać się wskazane regulacje prawne w tym zakresie. Informacje z tych dodatkowych ewidencji mogą stanowić źródło wiedzy o:

- sprawności i efektywności zarządzania różnymi obszarami małego przedsiębiorstwa,
- płynności finansowej,
- oraz mogą wspomagać podejmowanie decyzji w zakresie polityki sprzedaży, polityki kredytowej, polityki kadrowej.

Reasumując można stwierdzić za K. Zadrozny i A. Wrzosek: „Może zatem zamiast wyłącznie koncentrować się na MSR-ach i maksymalnie 1 000 jednostek je stosujących, zająć się prawie 200 000 małych przedsiębiorców”²⁶.

²⁶ K. Zadrozny, A. Wrzosek, *Rachunkowość małego przedsiębiorstwa*, „Rachunkowość”, 2/2006, s. 6.

Literatura

- [1] Bieda J., Gruszczyńska-Malec G., *Specyfika funkcjonowania małych firm w warunkach przechodzenia do gospodarki rynkowej*, [w:] *Zarządzanie małą firmą*, pod red. H. Bienioka, AE Katowice 1996, s. 36.
- [2] Bławat F., *Właściciel-menedżer małego i średniego przedsiębiorstwa w świetle paradygmatu kompetencji*, [w:] *Zarządzanie w przedsiębiorstwach i jednostkach samorządu terytorialnego*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 1/2003, Sopot 2003.
- [3] *Highlights from 2003, Observatory of European SMEs Nr 8/2003*, European Commission, Luxembourg 2003, 9.
- [4] Martyniuk T., *Formy ewidencji podatkowej małych podmiotów gospodarczych*, ODDK, Gdańsk 2004.
- [5] Platonoff A.L., Sysko-Romańczyk S., *Wielkość przedsiębiorstwa a specyfika zarządzania*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 10/2004, s. 7.
- [6] Rozporządzenie Ministra Finansów dnia 17.12.2002 r. w sprawie prowadzenia kart przychodów, Rozporządzenie Ministra Finansów dnia 26.08.2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów.
- [7] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie prowadzenia ewidencji przychodów oraz wykazu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych.
- [8] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika.
- [9] *Ryzyko można sprzedać*, „Rzeczpospolita – Dobra firma”, 8 maja 2001 r.
- [10] Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2004 r. Nr 54, poz. 535.
- [11] Ustawa z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.
- [12] Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807.
- [13] Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne.
- [14] Ustawa z dnia 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.
- [15] Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej Dz.U. z 1995 r. Nr 88, poz. 439 z późn. zm.
- [16] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694.
- [17] Wrabec P., *Miękkie wsparcie*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 6 grudnia 2000 r.
- [18] www.parp.gov.pl z dnia 03.10.2005 r.
- [19] Zadrożny K., Wrzosek A., *Rachunkowość małego przedsiębiorstwa*, „Rachunkowość” 2/2006.

Streszczenie

Celem artykułu było wskazanie możliwości przeprowadzenia analizy finansowej małych przedsiębiorstw nieprowadzących ksiąg rachunkowych na podstawie prowadzonych przez nie ewidencji podatkowych. Zaprezentowano obowiązki ewidencyjne podmiotów nieprowadzących ksiąg rachunkowych oraz sporządzane przez nie okresowe i roczne sprawozdania.

W dalszej części artykułu zestawiono informacje, o sytuacji finansowej, jakie można uzyskać z obowiązkowych ewidencji oraz wskazano na możliwości obliczenia na ich podstawie wskaźników analizy finansowej.

Summary

Assessment of the financial position of a small company on the basis of its tax records

The goal of the article is to point out the possibility of conducting financial analysis in small companies basing on tax registers. The authors describe the type of accounting records required of Polish entities not maintaining the books of account and the interim and year-end statements they prepare. Basing on them, the authors showed which indications of financial analysis can be used in order to assess financial condition of the small company.